

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 9 1 ● 2010

Fazanten: Zal onze oudste exoot verdwijnen?

In oudere avifaunistische overzichten bestond nauwelijks aandacht voor de fazant. In de Atlas van de Europese Vogels van Voous uit 1960 komt de soort zelfs helemaal niet voor. Voor Voous was de fazant kennelijk geen Europese vogel. Toch leven er al sinds de Romeinse tijd fazanten in Europa en al zeker 1000 jaar ook in Nederland. Deze oorspronkelijk uit Azië afkomstige vogel is daarmee de oudste exotische vogelsoort van Nederland. Ze werden gefokt en uitgezet ten behoeve van de jacht en hun predatoren werden door jachtopzieners fel bestreden. Hun verspreiding had daardoor een volstrekt onnatuurlijk karakter. De fazant was voor serieuze ornithologen en vogelaars in onze omgeving dan ook niet veel meer dan loslopend pluimvee. In Nederland vond uitzetten vooral vanaf de 18e eeuw op grote schaal plaats. Die praktijk is pas vanaf 1978 afgebouwd en

vanaf 1993 volledig verboden, al zijn illegale uitzettingen tot ver in de eenentwintigste eeuw voorgekomen, voorzover bekend overigens niet in Noord-Holland. Sindsdien heeft de verspreiding een steeds natuurlijker karakter. Wel mag de soort van 15 oktober t/m 31 december nog steeds bejaagd worden (fazantenhanen t/m 31 januari).

Verspreiding in Noord-Holland

Fazanten hebben een voorkeur voor halfopen landschappen, waar voldoende voedsel en dekking om te broeden aanwezig moet zijn en waar de predatiedruk gering is. Ze vinden die omstandigheden vanouds in de duinen, maar ook in verruigde moerassen en in cultuurland, waarbij het opvalt dat ze grootschalige, open kleipolders niet mijden. Kennelijk bevinden zich ook daar voldoende ruigtes, polderbossen en goed begroeide boerenerven waar gebroed kan worden, terwijl graanakkers en andere gewassen voldoende voedsel opleveren.

Ook het veenweidegebied herbergt nog redelijke aantallen fazanten. Hier zijn het vooral de aanwezige rietkragen en andere ruigtes die voor de vereiste dekking en waarschijnlijk ook het voedsel zorgen. Open agrarische gebieden hebben voor de fazant het bijkomende voordeel dat de dichtheid aan predatoren er relatief laag is. Fazanten mijden bossen en heidevelden. Op de hoge delen van Het Gooi ontbreekt de fazant dan ook.

Volgens de *Atlas van de Nederlandse broedvogels* (Vergeer, 2002) kwamen de hoogste dichtheden

in de periode 1998-2000 voor op Texel (waar de soort pas begin twintigste eeuw is uitgezet), in het noorden van de Wieringermeerpolder, in de veenweidegebieden van Laag Holland, rond Spaarnwoude, in de Haarlemmermeerpolder en in het Vechtplassengebied. Er is geen reden om aan te nemen dat dat beeld inmiddels is gewijzigd.

Veranderingen

Volgens gegevens van het BMP-project van SOVON is de fazant in Noord-Holland sinds 1990 vrijwel overal achteruitgegaan, behalve in agrarisch gebied. In bosgebieden leeft nog minder dan een kwart van het aantal fazanten dat er in 1990 voorkwam, en in moerassen, open duingebieden en andere natuurgebieden nog maar de helft. Scharringa schatte in *Broedvogels van Noord-Holland* (1990) het aantal territoria in Noord-Holland op 3000-6000. Hij hield een ruime marge aan, omdat er weinig kwantitatieve gegevens over de soort beschikbaar waren. Dat is nog steeds zo, maar op basis van de beschikbare gegevens uit de duinen en de trends van SOVON kunnen we er vanuit gaan dat de huidige aantallen hooguit 1000-1500 territoria bedragen.

In de jaren tachtig kwamen de hoogste dichtheden voor in de duinen (Scharringa, 1990). Ten dele was dat toen nog een erfenis van de uitzetpraktijken die plaatselijk tot zeer hoge dichtheden leidde. Bovendien waren de aantallen predatoren er kunstmatig laag, doordat jachtopzieners roofdieren en roofvogels fel bestreden. Sindsdien is een drastische verandering opgetreden van het

● Fazantenhaan. Foto: Martin de Koning.

voorkeursbiotoop van de fazant in Noord-Holland. In de duinen namen de aantallen sterk af. Zo herbergden de AW-duinen in de jaren zeventig nog 1200 territoria, tegen ongeveer 75 in de periode 1983-'94 (Geelhoed *et al.* 1998). Ook daarna zette de afname in de duinen door. In het Nationaal Park Zuid-Kennemerland telde men in 1999 nog 40 territoria, in 2004 nog maar 2. In het Noord-Hollands Duinreservaat waren er in 1993 nog 405, in 2007 slechts 69. Dit verschijnsel is des te opmerkelijker, omdat juist in de duingebieden in die periode niet meer gejaagd werd. Maar ook de bestrijding van predatoren is er gestaakt en twee felle liefhebbers van een fazantenbuit, de havik en de vos, zijn nu in de duinen alom aanwezig. Dat verklaart waarschijnlijk ook waarom de fazant zich op het vosloze Texel beter lijkt te handhaven. Nu vinden we de hoogste dichtheden in agrarisch cultuurland. De poldergebieden verliezen steeds meer hun open karakter. Grote delen van de veenweidegebieden zijn verruigd en/of bezaaid geraakt met recreatiebosjes en andere bosschages. Maar ook de kleipolders krijgen steeds

meer een besloten karakter door verstedelijking, recreatiegebieden en beplantingen. Daarmee zijn de Noord-Hollandse poldergebieden geschikter geworden als leefgebied voor de fazant. Inmiddels weten vossen en haviken echter ook van die ontwikkeling te profiteren en het is bepaald niet uitgesloten dat de fazant in de nabije toekomst ook daar achteruit zal gaan. De dichtheden zijn overigens overal laag, ook in de agrarische gebieden, en zullen meestal niet meer dan 1-2 territoria per 100 ha bedragen. Daardoor is de fazant voor de jacht niet langer een aantrekkelijke buit en is het afschot gering. De jacht lijkt daarom niet meer van invloed te zijn op het aantal broedende fazanten in Noord-Holland. In menige publicatie werd de verwachting uitgesproken dat de fazant zich na het stopzetten van de uitzettingen op een lager, natuurlijker niveau zal weten te handhaven (onder andere in Mulder 2005). Dat lijkt inmiddels allerminst zeker. Het is een spannende vraag of Nederlands eerste exotische vogelsoort zich op eigen kracht zal kunnen handhaven in Noord-Holland.

Literatuur

- GEELHOED *et al.*, 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- MULDER, J.L., 2005. Vossenonderzoek in de duinstreek van 1979 tot 2000. VZZ rapport 2005.72. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- SCHARRINGA, C.J.G., 1990. Fazant *Phasianus colchicus*. In: Ruitenbeek, W, C.J.G. Scharringa & P.J. Zomerdijs, 1990. Broedvogels van Noord-Holland., 263-265.
- VERGEER, J.W., 2002. Fazant *Phasianus colchicus*. In: SOVON, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Leiden. P. 182-183.
- ONDERZOEKSRAPPORTEN NP Zuid-Kennemerland (2005) en Noord-Hollands Duinreservaat (2007) op de site van PWN: <https://www.pwn.nl/PuurNatuur/Natuur/Beheer/Onderzoek/Pages/Onderzoeksresultaten.aspx>
- VOOUS, K.H. Atlas van de Europese vogels. Amsterdam, Brussel, 1960.

wim.ruitenbeek@planet.nl